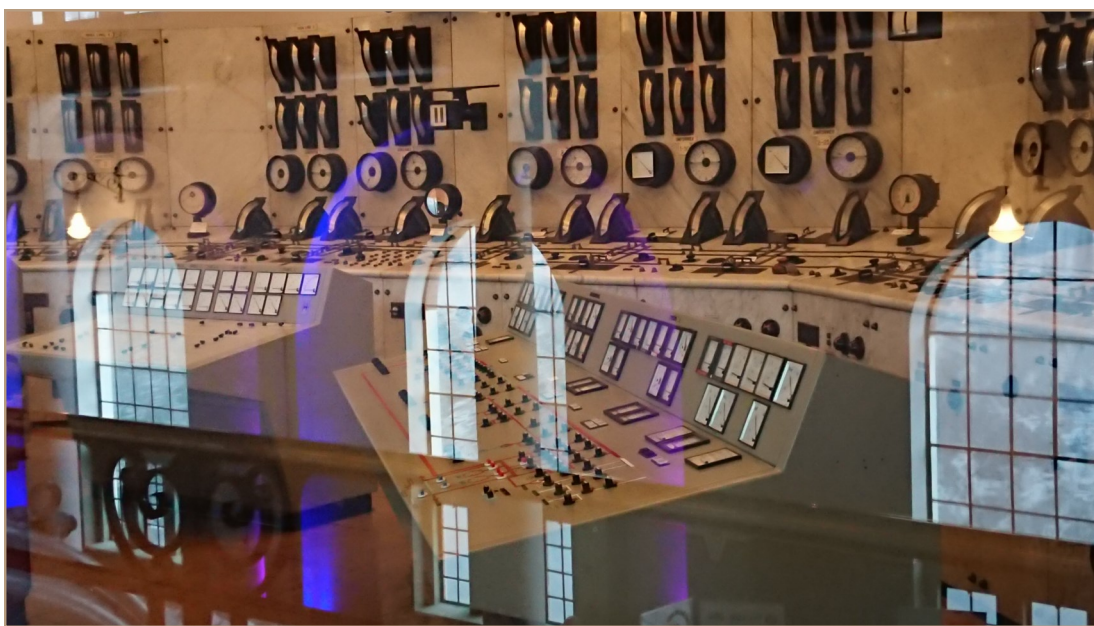

LIV OG RØR

Informasjonsblad for Kraftmuseet og Museumslaget

Nr. 2 - 2018

Museet har fått nytt navn: KRAFTMUSEET

Museet har endra namn til **KRAFTMUSEET**.

Ein engasjerande prosess internt førte til eit samrøystes vedtak i styret. Styret la vekt på at vi med dette får eit kortare namn, eit som er lett å huska og som uttrykker identitet. Vi hadde namnekonsulent Øyvind Boska med oss i prosessen. Han seier: «Kraftmuseet er eit forklarande og samstundes kraftfullt namn.

Den munnlege forma gjer det folkeleg, upretensiøst og lite høgtflygande og akademisk. Det namnet seier, med glimt i auget, er at vi har noko kraftig og sterkt å by på. Kraftmuseet er kort, konsist og lettfatteleg».

I det offisielle namnet er Norsk vasskraft- og industristadmuseum med som undertittel. Men i det daglege er det berre Kraftmuseet som vil bli brukt.

Juleverkstad laurdag 1. desember kl. 11-14

i Museumshagen i Folgefongata

For born opp til 10 år - billett kr. 50 per born

Suksess med øl!

Øl er ein historisk og vitskapeleg drikk. Difor var det naturleg å halda eit foredrag om ølet si historie og kombinera det med vitskapelege eksperiment på Odda Vitensenter.

Arrangementet var ein stor suksess! Vitensenteret var fullt, det vart diverre naudsynt å seia nei til fleire som kom for seint. Ting tyder på at arrangementet kan gjentakast!

Nokre fakta om øl: I vikingtida var det påbode å bryggja øl. Den som ikkje hadde bryggja på tre år tapte gard og grunn til biskop og konge.

Tyske munkar fann i mellomalderen på å tilsetja humle i ølet dei brygga. Humle og øl skaper eit sterkt antibakterielt miljø.

Tyske Weihenstephan er det eldste bryggeriet i verda, med samanhengande drift sidan 1040.

I Norge finst ein eigen type gjær - Kveik - som toler høgare varme og meir alkohol enn all anna gjær.

I den tida ein ikkje hadde tilgang på reint vatn, var øl det sikraste og sunnaste ein kunne drikka. Øl inneheld magnesium, kalium, B-vitaminer og karbohydrater.

STATSBUDSJETTET

Kraftmuseet er i staten sitt budsjett for 2019 tilgodesett med 2,75 frå OED, som betyr at auken på 1 million i fjor framleis er med. Når det gjeld Kulturdepartementet, er tilskot 2018:

Kraftmuseet NVIM	Årsverk 2017	Besøk 2017	Tilskot 2018	Tilskot 2019
	16,3	22 325	6 785	6 935

Museumslaget sin studietur 2018

Museumslaget for NVIMs årlige studietur fant sted søndag 26. august med 26 deltagere.

Denne gangen gikk turen til Norheimsund og Hardanger Fartøyvernsenter.

Senteret er nasjonalt kompetansesenter innen maritime fag, og er blant de største fagmiljøene i Norden for restaurering av båter og fartøy. I tillegg inneholder det smie, reipslagerbane («Reperbahn»), båtbyggerverksted og restaureringsverft.

På kaia lå Hardangerjakta «Mathilde» for anker. Den kan leies for kortere eller lengre dagsturer, og om sommeren seiler den på tokt langs kysten. Vår og høst er det leirskole ombord. Gjett om dette er kjempepopulært!

Langs kaien lå det jammen også en gammel kjenning, nemlig «Tyso». Og like bortenfor lå det også en Oddabåt, og det var «Eitrheim». Men den var et sørgelig syn! Verre vrak har jeg knapt sett! Mellom 1937 og 1957 fraktet den arbeidsfolk mellom Odda og Nitriden i Tyssedal.

Siden ble den solgt og gikk i forskjellige ruter både her og der, men på et eller annet tidspunkt sank den og lå under vann i 9 måneder. Ikke rart den ser ut som den gjør! Den ble hevet i juli 2016, og det er tvilsomt om det går an å restaurere den, pga enorme ødeleggelser og like enorme kostnader. Det diskuteres nå med riksantikvaren og en stiftelse i Hardanger om det likevel lar seg gjøre.

På båtbyggerverkstedet lå et digert robåtlignende fartøy, som vi fikk vite var en «kyrkjebåt». Den er helt og holdent håndlaget og bygd etter gamle prinsipper, ikke med meter og centimetermål, men med utgangspunkt i båtbyggerens egen kropp, der han brukte sine egne armer til mål og beregninger.

Vi fortsatte runden til reipslagerbanen («Reperbahn», nei, ikke det du tenker på!) og fikk demonstrert materiale og teknikker for hvordan større eller mindre skipstrosser ble laget opp gjennom tidene. I den forbindelsen kan jeg nevne uttrykket «En rød tråd» som de fleste kjenner. I moderne språk betyr det jo en linje, gang i en historie, en sammenheng el. lignende,

men opprinnelsen skriver seg fra den engelske skikken å merke marinens tauverk med en innspunnet rød tråd for å markere hvem som eide det. Marinen hadde sett seg lei på svære tyverier av tauverk, og den røde tråden gjorde det lettere å avsløre tyvegods.

Besøket ble avsluttet med bildespillet «Fjorden var vegen» som ga en fin historikk om båtens betydning gjennom tidene før veitrafikken overtok det meste av frakten.

Nå var hodet fullt og magen tom, og vi satte kursen mot Sandven Hotell hvor det var bestilt lunsj, og etter desserten fikk vi en ekstradessert, nemlig en historie av Vidar Våde «Min usynlige hjelper». Det er rent så man kan begynne å lure på «Åndenes makt»!

Nå var både kropp og sjel tilfredsstilt for en stund, og vi begynte på turen hjemover som gikk over Kvandal- Utne til Agatunet.

Agatunet er det så mye å si om at det er nesten umulig, og hver gang Guttorm Rogdaberg tar oss med på en omvisning, får vi vite mer, mye mer!

Agatunet er eldre og mer spennende enn tidligere antatt og er en perle både i vårt nærområde og på nasjonalt plan.

Dette var siste stopp på årets studietur: En vakker, interessant og lærerik dag, så vi får si som den klassiske stilavslutningen: «Då me kom heim, var me alle samde om at det hadde vore ein fin tur!»

Foto og tekst: Ingunn Eitrheim

Signalfløyta frå anleggstida i Skjeggedal

Nyleg vart denne messingfløyta innlevert til vårt museum. Ho hadde då lege trygt i ein kjellar i Tyssedal i femti år, og før det på eit lager.

I "gamle dagar" varsla den kraftige fløyta pausar, slutt på skiftet, fare og andre signal for dei som arbeidde med bygging av Ringedalsdammen. Vi veit ikkje når ho vart teken i bruk, men dammen sto ferdig i 1918.

Den sylindforma fløyta var kopla til trykkluft via ein slange. Det er to avlange hol i sylinderen og ein bevegeleg hendel med feste for ei snor eller ei trinse.

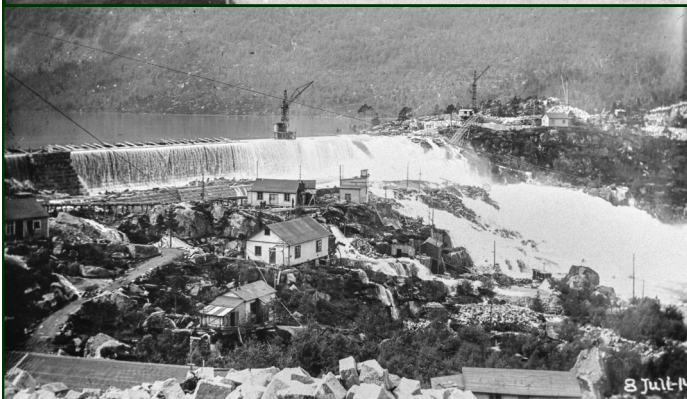
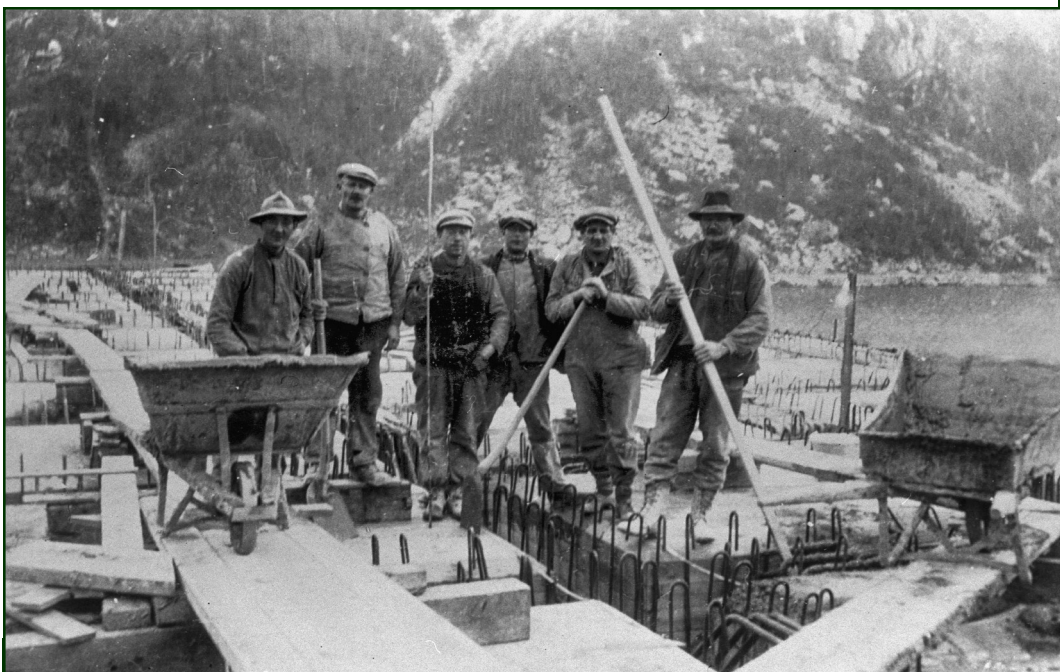
Når ein drog i hendelen og sleppte luft ut gjennom ventilen, oppstod ein fløytande lyd, kanskje som på eit damplokomotiv.

Oppsynsmann Anders Gavle ved AS Tyssefaldene hadde fløyta liggjande i "Storlageret" i Skjeggedal, men innsåg på 1960-talet at det ikkje var bruk for ho lenger. Meir moderne hjelpemiddel var tatt i bruk. Gavle gav fløyta frå seg omkring 1965.

Vi er glade for at ho er tatt vare på og levert til Kraftmuseet.

Alle Foto:

*Kraftmuseet
arkiv*

Rallaren og visene

Anleggsarbeidarane som bygde vasskraftanlegget i Tyssedal frå 1906 vart kalla rallar eller slusk. Namnet er opprinneleg svensk og oppstod på midten av 1800-talet, samstundes med at jernbanebygginga starta i Sverige. *Å ralle* var å gå, springa omkring, trilla eller rulla. Seinare vart ordet brukt om lausarbeidarar, omflakkarar. I Norge brukte ein ordet *slusk*, som var eit skjellsord, eit ord som synte ein ”*skjødesløs, sluskete person*”. Etterkvart utvikla uttrykka rallar og slusk seg til å gjelda omvandrande fagarbeidarar som var spesialistar i det farlege arbeidet med fjellsprenningar, tunnelarbeid og handboringar. Her var det naudsynt med intelligens og fagleg dyktigheit.

Det er viktig å merka seg at dei fastbuande anleggsarbeidarane ikkje vart kalla slusk eller rallar.

Rallarane hadde ei vise for alle livets situasjonar. Dei song om arbeidet, vandringane, kjærleiken og slitet. Arbeidet som rallar var hardt, farleg og spanande, og det sette fantasien i sving. Handboring med minebor og feisel kravde takt og rytme, noko det var lettare å få til om dei song for å markera takten frå feiselens slag mot mineboret.

BOREVISE

Rappa'n på, raska'n på, lat no 'kje borran stille stå! Slå titt, slå hardt, slå hardare, så får med tummen snarare! Rappa'n på.

Driv han inn, kjil han inn ende ned so fort du vinn! Å snu på navar'n snøggare, så rundast holet gløggare!

Driv han inn!

Andre rallarviser vart sunge av ein forsongar som angav rytmen til det laget som slo ut steinblokkene. Kwart større anlegg hadde si eiga vise.

Svensk var det finaste språket i rallarkretsar, difor er visene og arbeidsspråket til anleggsarbeidaren på ei salig blanding av svensk og norsk med innslag av dialekt.

LOFFERVISE

Ja livet er herlig når blott man er ung, og boka er spekka og penger i pung.

Da får ikke rallaren fred i sitt sinn, nei da er det kvinner og vin.

Da glemmer han alt og da ruller hver slant, han får ikke fred før han er raka fant.

Men da tar han staven og loffer som før. Ja rallaren har alltid humør.

Rallaren var ein hjerteknusar, og langvarige bindingar var sjeldan noko for han. Men om han først gifte seg, sette han si æra i å forsørge familien.

Ole Viddal med kjæraste og vetle Agnes Larsen foran Tyfusbrakka i Skjeggedal. Foto: Kraftmuseet arkiv

Minneord

Halvor Johan Bådsvik (1928-2018)

Vår gode Halvor Johan har gått bort. Han døydde etter lang tids sjukdom 23. oktober. Sjølv om helsa sette grenser, var Halvor Johan heilt til det siste ein stor ressurs for Kraftmuseet. Hans engasjement for vårt arbeid går langt tilbake i tid. Han verkeleg gløda for museet, og var ein kunnskapsrik, raus og svært triveleg mann å ha med på laget.

I 2005 kom han inn i styret for Museumslaget. Han sat som leiar frå 2006 til 2015, og var i same perioden styremedlem i museet, utnemnd av Museumslaget.

Han vart omtykt som ein aktiv og konstruktiv styrerepresentant, og var med på å meisla ut Museumslaget si rolle og form.

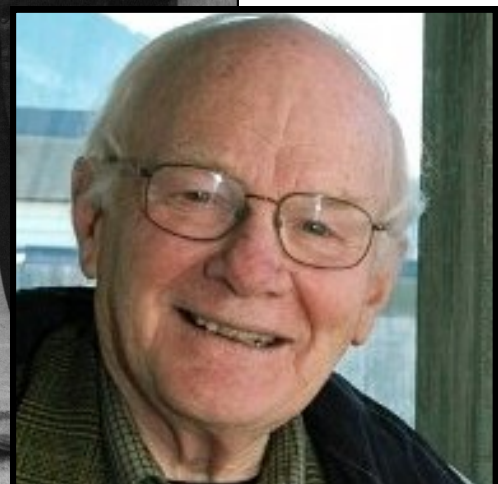
Me som jobbar i museet kjem til å sakna Halvor Johan, men han kjem til å vera med oss vidare gjennom det han har utretta, og svært konkret gjennom all kunnskapen han har formidla. Det er ikkje sjeldan me har uvurderleg nytte av å finna fram eit skriv eller ein rapport Halvor Johan har forfatta.

Han vart gammal – men på eit vis var det òg det han ikkje vart.

I diskusjonar over ein kaffikopp, var han ofte meir ungdomleg og kvikk i tanken enn oss som er yngre.

Halvor Johan inspirerte oss, og me er han ei stor og varm takk skuldig.

Knut Markhus

Ingeniør Halvor Johan Bådsvik (v) i eit møte med Smelteverket AS og Carbide Liaison Odda 13. mars, 1968

Kraftmuseet er ope heile året!

Gjennom heile hausten, vinteren og våren er Kraftmuseet ope for besøk frå tysdag til fredag kl. 10 til 15.

Då kan du få sjå filmene *Industrieventyret* og *Industripionerane* av Randi Storaas.

Du kan gå i utstillingane, og vandra i kraftstasjonen.
Om du ynskjer ei omvising, kan du tinga denne på førehand.

Velkommen!

Kontakt: 53 65 00 50

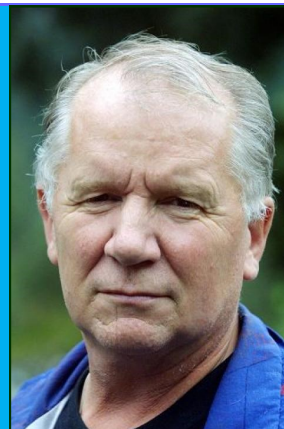
post@kraftmuseet.no

Trygghet

Den lille handa
inn i ei stor.
Viser banda
mellom barnet
og mor.

Der trygghet
og ømhet gror,
går jeg om bord.
VV

Retur: Kraftmuseet; Naustbakken 7, 5770 TYSSDAL

Verv medlemmer til Museumslaget!

Verv medlemmer og få ein kopp!

Du får gratis inngang for deg, og den næraste familie (ved familiemedlemskap) i museet si vanlege opningstid. Du kan ta del i Museumslaget sine årlege turar og arrangement.

Bladet Liv og Rør kjem i posten med informasjon frå Kraftmuseet og Museumslaget. Du er med på å støtta stiftinga Kraftmuseet/Norsk vasskraft- og industri-stadmuseum. Bli med i Museumslaget for Kraftmuseet og arbeid for eit godt museum for Odda og Tyssedal, for vasskrafta og prosessindustrien og deira bidrag til bygginga av det moderne Norge!

Kontakt: Leiar Bjørn Seim
Epost: bjoesei@online.no
Tlf.: 957 53 764

Kontingentsatsar:

Enkeltmedlemmer:	kr	150
Familiar:	kr	200
Foreningar og lag:	kr	300
Bedriftar, skular	kr	1 000

På nettsida www.digitaltmuseum.no kan du leita gjennom Kraftmuseet sine omlag 20 000 historiske foto. Finn du eit foto du kunne tenka deg å ha, tek du kontakt med siri@nvim.no for tinging.

Museumslaget har også ei facebook-side! Gå inn og lik oss:

www.facebook.com/museumslagetforNVIM

www.facebook.com/kraftmuseet

Skal du arrangera kurs, seminar eller konferanse?

Vi skreddarsyr opplevingar i historiske omgjevnadar: kulturinnslag, omvisingar, turar, lagbygging, konsertar, etc.

Kontakt oss for tilbod: post@nvim.no - 53 65 00 50

www.kraftmuseet.no, www.facebook.com/kraftmuseet, [#kraftmuseet](https://twitter.com/kraftmuseet)